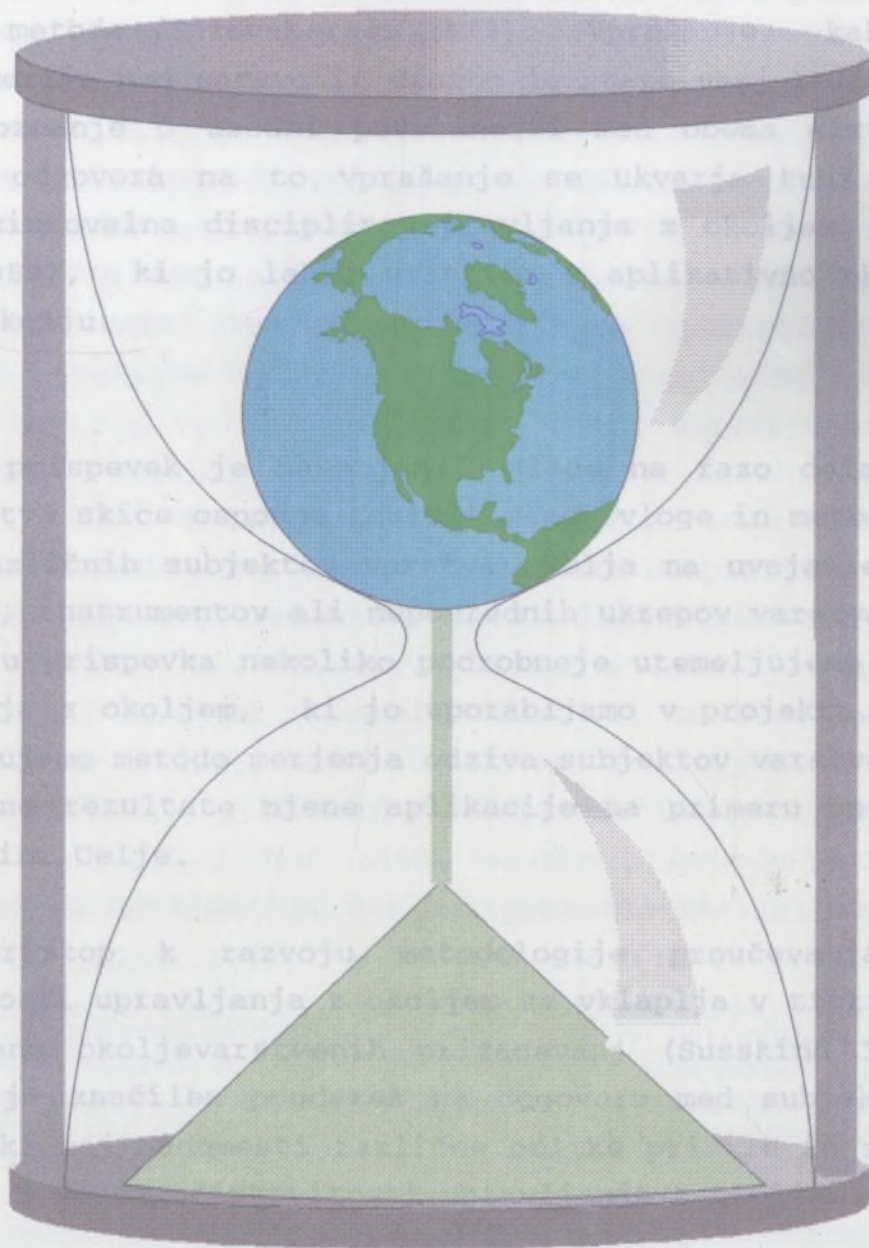

NARAVNI VIRI KOT RAZVOJNI DEJAVNIK - INTERDISCIPLINARNI
RAZISKOVALNI PROJEKT TRAJNEGA RAZVOJA

1. UVOD

III. tematski sklop: **PREIZKUS SPREJEMLJIVOSTI RAZLIČNIH
KONCEPTOV VARSTVA OKOLJA**

PREIZKUS ODZIVA OSNOVNIH SUBJEKTOV VARSTVA OKOLJA NA RAZLIČNE
TIPE OKOLJEVARSTVENE POLITIKE

1. UVOD

Problem razmerij med naravo in družbo je predmet vedno bolj intenzivnega proučevanja različnih znanosti. Med temi si svoje mesto utrjuje tudi znanost o okolju (Chiras 1988), kateri so, v še ne tako oddaljeni preteklosti, mnogi očitali krizo kompetentnosti in metode (Enzensberger 1973). Vprašanje, kako obvladovati razmerija med naravo in družbo je staro vsaj toliko, kot je staro spoznanje o usodni povezanosti med obema sistemoma. Z iskanjem odgovora na to vprašanje se ukvarja tudi sorazmerno mlada raziskovalna disciplina upravljanja z okoljem (Henning in Mangun 1989), ki jo lahko uvrstimo v aplikativno območje znanosti o okolju.

Pričujoč prispevek je namenjen, glede na fazo dela, predvsem predstavitvi skice osnovne zamisli glede vloge in metode merjenja odziva različnih subjektov varstva okolja na uvajanje različnih strategij, instrumentov ali neposrednih ukrepov varstva okolja. V prvem delu prispevka nekoliko podrobneje utemeljujemo definicijo upravljanja z okoljem, ki jo uporabljamo v projektu. V drugem delu opisujemo metodo merjenja odziva subjektov varstva okolja in pričakovane rezultate njene aplikacije na primeru onesnaževanja tal v občini Celje.

Opisan pristop k razvoju metodologije proučevanja problema učinkovitosti upravljanja z okoljem se vklaplja v tisti naj sodobnejši trend okoljevarstvenih prizadevanj (Susskind 1988), za katerega je značilen poudarek na dogovoru med subjekti varstva okolja, ki naj nadomesti različne oblike prisile in s tem prispeva tudi k večji učinkovitosti upravljanja z okoljem.

2. OPREDELITEV UPRAVLJANJA Z OKOLJEM

Upravljanje z okoljem je pojem, ki se v literaturi široko uporablja (npr. Dorney 1989; Baumol in Oates 1979; Henning in Mangun 1989), pri čemer pa - v nasprotju s tako pogosto rabo - njegova vsebina ni jasno opredeljena¹. Avtorji so k problemu upravljanja z okoljem pristopali iz različnih izhodišč: problema instrumentov varstva okolja (Baumol in Oates 1979; OECD...), problema okoljevarstvene administracije (Henning in Mangun 1989), prostorskega planiranja in urbanizma (Dorney 1989) idr.. Takšno stanje, vsaj deloma, pojasnjuje kompleksna in multidimenzionalna narava okoljevarstvene problematike, ki pogojuje pestrost v definiciji in diagnozi samega problema, projekcijah bodočih stanj v okolju, vrednotenju sredstev za spopad s problemi v okolju ter v nasvetih za politiko in politike (Dryzek in Lester 1989, s.314). Pomembno pojasnjuje opisano stanje tudi pestra intelektualna tradicija obvladovanja okoljevarstvene problematike, ki obsega ekologijo, ekonomijo, razne inženirske pristope, politično znanost, prostorsko planiranje² idr. (Briassoulis 1989, s.383-384).

V literaturi ima upravljanje z okoljem vsaj dva pomena. Na splošni ravni pojem upravljanja z okoljem označuje ves kompleks ravnanj, katerih cilj je uravnavanje razmerij med naravo in družbo (npr. Zoeteman in Langeweg 1988, s.151; ...). Takšna široka opredelitev je v funkcionalni povezavi z opredelitvijo znanosti o okolju, ki se po Chirasu ukvarja s problemi, porojenimi z prenaseljenostjo, izčrpanostjo naravnih virov in onesnaževanjem okolja (Chiras 1988, s.3). Upravljanje z okoljem lahko v tej primerjavi razumemo kot aplikativno področje znotraj

1. Na ta pojav naletimo tudi pri drugih pojmi, ki se na široko uporabljajo na področju politike varstva okolja. Posebej aktualne razprave s tem v zvezi so povezane na problem definicije koncepta uravnoveženega razvoja (sustainable development). P. Brown et al. (1987) se tako sprašuje: "Ali postaja uravnoveženost eden tistih težko razumljivih izrazov (transcendent terms) kot 'primerna tehnologija' ali 'kvaliteta okolja', ki so vogelni kamni politike varstva okolja in raziskovanja, vendar jih je hkrati težko meriti in eksplicitno definirati" (Brown et al. 1987, s.73).

2. Briassoulisova podrobneje opisuje specifičnost vsake od naštetih disciplin ko se te ukvarjajo z okoljevarstveno problematiko.

znanosti o okolju. Na drugi, posebni ravni, pa se pojem upravljanja z okoljem uporablja za vrsto specifičnih področij z jasno definiranim predmetom dela. Zadeva lahko ali posamezna ožja področja upravljanja kot so npr. planiranje (npr. Dorney 1989; Briassoulis 1989) ali posamezne segmente okolja¹ kot sta npr. voda (npr. UN ECE 1989; Hartig 1991; Alsaarela 1991; Thaulow 1991) in zrak (npr. Ivanović 1987; Simpson 1988; Knežević 1989) ali specifični okoljevarstveni problemi kot je npr. ravnanje z odpadki (npr. Bohm 1989).

Poseben vidik upravljanja z okoljem se je razvil na izhodiščih občega upravljanja. Temelji na obči definiciji upravljanja kot odločanje o obstoju potreb in o načinu, kako in s kakšnimi sredstvi tem potrebam zadostiti (Šmidovnik 1985, Bučar 1981). Bistveno za kasnejše razumevanje specifičnosti na teh izhodiščih razvitega vidika upravljanja z okoljem je to, da se upravljanje vedno nanaša na ravnanje drugih ljudi in na njihovem podrejanju neki volji. Eden bistvenih problemov pri tem je izbor načina podrejanja ravnanja ljudi tako, da bo to podrejanje sledilo osnovnim merilom vrednotenja učinkovitosti upravljaskega procesa (Bučar 1981). Henning in Mangun se v delu, ki obravnava problem okoljevarstvene administracije, takšnemu pristopu povsem približata (Henning in Mangun 1989). V nasprotju s popularnim mišljenjem, da okoljevarstveni uradnik upravlja z okoljem postavitva tezo, da le-ta v bistvu upravlja z razmerji med ljudmi in organizacijami na eni strani in okoljem na drugi (Henning in Mangun 1989, s.xviii ter s.6). To podrobneje pojasnita na primeru upravljanja z naravnimi viri. Resource manager se mora po njunem mnenju odločiti glede različne uporabe virov oziroma stopnje njihove rabe s strani posameznikov ali organizacij (Henning in Mangun 1989, s.6). Omenjena avtorja upravljanje z okoljem razumeta torej predvsem kot obvladovanje odločitev, kar je povsem skladno z občo definicijo upravljanja. Potrditev takšnega pogleda najdemo tudi pri Dorneyu, ko ta opredi razlike

1. Strokovno uveljavljeni so pojmi upravljanja z vodami (water management), upravljanja s kakovostjo zraka (air quality management) ter odpadki (waste management). V začetku sedemdesetih let je bil v ZDA razvit zanimiv koncept upravljanja z reziduali (Basta in Bower 1973), poznan kot metoda REQM (residual environmental quality management).

med ekologistom in environmental managerjem (Dorney 1989, s.30). S tem ko pravi, da ekologisti niso niti usposobljeni, niti nimajo profesionalne prakse, da bi pomembno spreminjali stvarnost, implicitno predpostavi pomen vplivanja na stvarnosti pri dejavnosti upravljanja z okoljem. Iz opisanih podlag smo izpeljali opredelitev upravljanja z okoljem kot zavestno obvladovanje razmerij med naravo in družbo s spreminjanjem značilnosti polja silnic odločanja (Černe 1991). Opredelitev sloni na dveh predpostavkah. Prva pravi, da vsaka odločitev posega v krogotok snovi in energije v naravi in tako vpliva na stanje okolja. Druga predpostavka pa vpelje v razmišljanje koncept polja silnic odločanja, s katerim označujemo splet vseh silnic, ki delujejo na nosilca odločanja in pogojujejo njegovo odločitev. S spreminjanjem značilnosti tega polja lahko torej vplivamo na odločitve same in s tem tudi na razmerja med naravo in družbo in stanje okolja. Postavljena definicija smiselno vključuje in nadgrajuje Henningovo pojmovanje upravljanja z okoljem (Henning in Mangun 1989) ter je skladna z občo definicijo upravljanja (Bučar 1981). Tako postavljeno opredelitev pojma upravljanja z okoljem uporabljamo v tej nalogi. Izhajamo iz predpostavke, da vsaka odločitev posega v krogotok snovi in energije v naravi in tako vpliva na stanje okolja (Černe 1991). Predpostavljamo tudi, da na odločitve same vplivajo številne silnice, ki tvorijo polje silnic odločanja. S spreminjanjem značilnosti tega polja lahko torej vplivamo na odločitve same in s tem tudi na razmerja med naravo in družbo in stanje okolja.

3. METODA DELA

3.1 Konceptualni in metodološki okvir

V teku zgodovinskega razvoja se je porodil in spreminjal odnos med povzročiteljem onesnaževanja okolja ter žrtvijo s tem povzročeni sprememb v človekovem okolju. Prvo fazo odnosa med povzročiteljem in žrtvijo sprememb v okolju lahko označimo kot stanje latentnega konflikta. Ta temelji na težnji povzročitelja, da del stroškov proizvodnje externalizira tako, da jih prenese na žrtve, ki v tej fazi to molče prenašajo. S stopnjevanjem

konflikta se žrtev zave dejstva, da nosi del stroškov proizvodnje in terja njihovo internalizacijo. Latentni konflikt preraste v drugo fazo klasičnega konflikta med povzročiteljem in žrtvijo. Tega konflikta povzročitelj in žrtev sama ne moreta rešiti. Potrebna sta manipulator, ki poseduje moč in znanje za razrešitev konflikta (Bučar 1981) ter sistem upravljanja, v katerem bo manipulator lahko opravil svojo nalogo. V nadaljevanju ta sistem imenujemo sistem upravljanja z okoljem.

V skladu z definicijo upravljanja z okoljem bo manipulator poizkušal razrešiti konflikt med povzročiteljem in žrtvijo s spreminjanjem polja silnic odločanja. To spremembo bo dosegel z izborom in aktiviranjem različnih okoljevarstvenih instrumentov, ki se povezujejo v različne koncepte upravljanja z okoljem. Pri tem pa učinkovitost konceptov glede na izboljšanje stanja okolja ni znana vnaprej. Razlike izhajajo iz različnih teoretičnih izhodišč in ciljev posameznih konceptov, kakor tudi iz pričakovanega različnega odziva subjektov upravljanja z okoljem (OECD 1989¹). Isti koncept upravljanja z okoljem bo torej naletel v različnih pogojih na različen odziv oz. odpor do uveljavljanja in imel zaradi tega različen učinek. Govorimo lahko o spreminjanju družbenega odpora do uveljavljanja različnih upravljaljskih konceptov. Večji družbeni odpor do nekega koncepta upravljanja z okoljem zmanjšuje možnost njegovega uveljavljanja in oddaljuje doseganje okoljevarstvenih ciljev. Glede na tako postavljeno trditev si v projektu postavljamo naslednje raziskovalno vprašanje: kateri upravljaljski koncept bo naletel na najmanjši družbeni odpor in bo torej imel najboljše pogoje za uveljavitev? Da bi na to vprašanje odgovorili, smo razvili anketo, s katero želimo na konkretnem primeru poiskati željeni odgovor. Osnovni metodološki problem v zastavljeni raziskavi je, kako izmeriti odziv subjektov upravljanja z okoljem na tako kompleksno materijo, kot so različni koncepti upravljanja z okoljem. Rešitev vidimo v metodi, ki je bila uporabljena na

1. Navedeni vir govori npr. o vplivu deregulacije, težnji k integralni politiki ter o vlogi prehoda od kurativne k preventivni politiki (op.c., str. 10). Hkrati opozarja tudi na vpliv obstoječih političnih principov ter upravnega sistema (bureaucratic framework), ki pogojujeta izbor, implementacijo ter terminiranje specifičnih instrumentov (op. c., str.19).

primeru ugotavljanja ekoloških orientacij (Cifrić 1990). Ta pojem označuje strukturo razmišljanja, stališč, ocen itd. o aktualnih ekoloških problemih, v vsebinskem smislu pa obsega različne trditve iz področja ekološke problematike, ki se medsebojno povezujejo v strukture. Vsaka od njih vsebuje nekaj stališč, ocen itd., ki se običajno vežejo na neko pomembno misel iz te strukture (Cifrić 1990, str.134). V primerjavi z opisano definicijo ekoloških orientacij, se v našem razmišljanju osredotočamo na problem odnosa subjektov do različnih možnosti reševanja problemov v okolju. Za ta odnos uporabljamo delovni izraz okoljevarstvene orientacije, ki bo brez dvoma še predmet poglobljenega kritičnega pretresa. V obdelavi z anekto zbranih podatkov s pomočjo ekstrakcije na podlagi multivariantne analize, ki je bila uporabljena pri ugotavljanju ekoloških orientacij (Cifrić 1990), bomo poizkušali obstoj teh orientacij tudi empirično potrditi.

Anketa je bila izpeljana konec leta 1991 na primeru problematike onesnaženosti tal v občini Celje. Odločitev o kraju in izbor problemskega sklopa temelji na razpoložljivih kakovostnih strokovnih podlagah, ki so rezultat dosedaj opravljenih raziskav problematike onesnaženosti tal v občini Celje (Lobnik et al. 1989, 1991) ter raziskav v okviru t.i. "ekološke bilance Celja" (Razvojni center 1985 in 1986; 1987 in 1988). Podatki zbrani z anekto se obdelujejo na Fakulteti za sociologijo Univerze v Zagrebu. Rezultati bodo prevedoma znani in znanstveno overdnoteni do jeseni tega leta.

4. IZHODIŠČA, SUBJEKTI IN KONFLIKTI UPRAVLJANJA Z OKOLJEM

4.1 Izhodišča

Zasnova metodologije temelji na treh izhodiščih:

- odločitve kot generator emisij, emisije v okolje, imisijske razmere kot posledica emisij ter posledice imisijskih razmer (Černe 1987) so povezane v vzročno posledičnem nizu;

- povzročitelj, žrtev, okoljevarstvene skupine in manipulator so osnovni subjekti upravljanja z okoljem;

- konflikt med okoljevarstvenimi ter drugimi družbenimi cilji je večplasten.

4.1.1.1 Vzročno posledični niz

Postavimo, da velja naslednja zveza (Černe 1987):

$$I_s = f(E_s),$$

kjer je:

I_s = stanje okolja

E_s = emisije v okolje, ki povzročajo I_s .

Hkrati velja, da je:

$$E_s = E_i, \quad i = 1, \dots, n$$

kjer je:

E_1, \dots, E_n = emisija posameznega (i) onesnaževalca.

Če velja, da je:

$$P_s = f(I_s)$$

kjer je:

P_s = posledica zaradi onesnaženosti okolja in ker je I_s posledica

E_s , lahko tudi postavimo, da je:

$$P_s = f(E_s),$$

S tem opisom fizične narave konflikta dokazujemo predpostavko iz uvoda, da so posledice v okolju posledica sprejemanja odločitev, katere spremljajo emisije škodljivih snovi v okolje.

4.1.1.2 Osnovni subjekti upravljanja z okoljem

Predpostavimo, da upravljanje z okoljem vključuje najmanj štiri subjekte in sicer: povzročitelja degradacije okolja, žrtev (torej tistega, ki trpi posledice degradacije okolja - tu lahko kot posebno podgrupo upoštevamo tudi okoljevarstvene skupine) ter tistega, ki mora preseči razkorak med dejanskim in željenim (potrebni) ravnanjem. Slednjega smo že v uvodnem poglavju označili kot manipulatorja¹, ki z aktiviranjem različnih instrumentov "poljubno" uravnava razmerja med drugima dvema subjektoma.

Pojav ter odnose med subjekti upravljanja z okoljem najbolje pojasnjuje dosedanji razvoj. Pojav in delovanje povzročitelja v preteklosti ni bil v ničemer oviran, razen morda v primeru ogrožanja njegovega lastnega interesa (Černe 1987)². Žrtev se svojega položaja ni zavedala - zaradi česar tudi ni terjala spremembe stanja³. Pojav manipulatorja kot aktivnega partnerja v procesu upravljanja z okoljem je postal mogoč šele po ustvarjenju za to potrebnih pogojev na podlagi spoznanja o ogroženosti človekovega obstoja in razvoja ob zaključku šestdesetih let.

4.1.2.1 Povzročitelj

Povzročitelja ne zanimajo niti Es, niti Is, niti Ps. Zanima ga predvsem maksimiranje profita. Skozi to optiko tudi vrednoti vsako svojo odločitev. Zapisano lahko izrazimo v naslednji obliki:

$$Oa = f(pj), j = 1, \dots, n$$

kjer je:

1. Pod manipulatorjem razumemo predvsem državo, ki na polje odločanja vpliva neposredno. Smiselno pa sodijo sem še vsi tisti, ki imajo posredni vpliv: šola, politične stranke, družina, cerkev ipd..
2. Onesnaževalec je bil pripravljen razmišljati o svojem onesnaževanju samo, če bi bila zaradi onesnaževanja ogrožena dejavnost sama. Primer: proizvajalec piva onesnaži podtalnico, iz katere črpa vodo za potrebe proizvodnje.
3. Dejstvo je, da se je problem odnosa do okolja zaostril in dobil širše dimenzije šele v šestdesetih letih. Pasivnosti žrtev torej ne moremo pojasniti samo npr. s podrejenim položajem določenih ogroženih skupin prebivalstva v zgodnjem kapitalizmu.

Oa = odločitev povzročitelja a
 p = silnice (pogoji) odločanja

V raziskavi nas zanimajo samo tiste odločitve, katere spremljajo dodatne emisije v okolje. Glede na že utemeljeno odvisnost odločitev od silnic odločanja, bo za odpravo dodatnih emisij v okolje neizogibna sprememba v polju silnic odločanja. Ta sprememba pa praviloma ni v interesu povzročitelja. Povedali smo že, da njega zanima odpravljanje samo tistih lastnih izvorov ogrožanja okolja, ki povzročajo škodo njemu samemu.

4.1.2.2 Žrtev

Vsak posameznik teži k maksimiranju lastnih koristi. Postavimo, da se posameznik za okolje ne bo zanimal, dokler bo raven posledic oz. sprememb v okolju (Ps) ustrezala pogoju:

$$Ps < Id,$$

kjer je:

Id = raven onesnaženosti okolja, ki povzroča sprejemljivo raven posledic (Pd)

Glede na že opisano funkcijsko zvezo $Ps = f(Is) = f(Es)$ se posameznik ne bo zanimal za emisije, dokler Es ne bodo presegle Ed. Ko se bo to zgodilo, se bo žrtev iz pasivnega opazovalca sprememb prelevila v činitelja sprememb ter terjala spremembo Ps, oziroma Is ter s tem tudi Es. Ob predpostavki avtonomnosti subjektov, bo rešitev nujno eksterna.

4.1.2.3 Manipulator

Manipulator mora poiskati ravnotežje med interesi povzročitelja in žrtve ter možnostmi za njihovo realizacijo. Upoštevati mora vsaj obe, dosedaj opisani in utemeljeni izhodišči:

- zahteve žrtev, da se doseže Id oziroma izpolni pogoj $Ps < Pd$ ter

- nepripravljenost povzročitelja, da med pogoje

odločanja prostovoljno, brez zasledovanja lastnih koristi, vključi tudi pogoj varstva okolja.

4.1.3 Tri ravni konflikta

Naloga manipulatorja, da poišče ravnotežje med interesi in možnostmi bi bila enostavna, če bi bili resursi za izpeljavo prehoda od Es na Ed neomejeni. Ker temu ni tako imamo opraviti z večdimenzionalnim konfliktom, ki se kaže kot razvojni konflikt, konflikt med lastnostmi instrumentov ter kot poudarjeno subjektivno obarvan konflikt.

4.1.3.1 Razvojni konflikt

Vsaka generacija okoljevarstvenih problemov izrašča iz določenega tipa razvoja. Rešitev problemov v okolju je možna bodisi s spremembo obstoječega tipa razvoja, bodisi s prehodom na drug tip razvoja. Odločitev za eno od možnosti je težka, saj z njimi dosežemo različno zadovoljevanje ekoloških, ekonomskih, socialnih in drugih družbeno relevantnih ciljev (več o tem piše npr. Lester 1989). Opisan problem izbora med možnostmi označujemo kot razvojni konflikt.

4.1.3.2 Konflikt med lastnostmi instrumentov

Okoljevarstveni instrumenti se medsebojno razlikujejo glede na svoje lastnosti oziroma učinke (več o tem v OECD 1989, Baumol in Oates 1979 idr.). Problem je v tem, ker imajo instrumenti različen okoljevarstveni učinek in hkrati različne ekonomske, socialne, politične in druge učinke. Aktiviranje okoljevarstvenih instrumentov torej implicitno vključuje tudi pojav konflikta med lastnostmi oz. učinki instrumentov.

4.1.3.3 Subjektivna raven konflikta

Vsaka od dosedaj opisanih ravni konfliktov predpostavlja sicer nekega subjekta, ki se odloča med možnostjo zadovoljevanja različnih ciljev, katere sproža aktiviranje različnih okoljevarstvenih konceptov. Posebej pomemben pa je diferencialni vpliv

družbene zavesti, objektivnih pogojev in aspiracij na akcijo posameznika. Konkretni pogoji bolj vplivajo na konkretne akcije sanacije in preventive, ki imajo kratkoročen pomen in skupaj z vrednotami, aspiracijami in pričakovanji delujejo na aktivnost posameznika, povezano z doseganjem nekih trajnejših ter bolj oddaljenih ciljev v socialnoekološki politiki ter strategiji (Cifrić 1990, str.131-132). Glede na zapisano predpostavljamo specifično raven konflikta, ko gre za reševanje problemov v neposrednem okolju subjektov. To raven konflikta v nadaljevanju označujemo kot subjektivno in prihajha posebej do izraza, ko se izostre kratkoročni konflikti med možnostjo doseganja različnih ciljev.

V dosednji genezi upravljanja z okoljem je uporaba klasičnih instrumentov varstva okolja prišla do meja svoje učinkovitosti (primerjati s Šušteršič 1991). Susskind to stanje označi kot slepo ulico in poudari pomen dogovora in konsenza pri preseganju stanja (Susskind 1988). Praktična implikacija teh pogledov na reševanje okoljevarstvene problematike je v tem, da energijo za lomljenje odporov preusmerimo v iskanje soglasja za akcijo. V raziskavi skušamo identificirati območje najmanjšega družbenega odpora kot tisto območje, v okviru katerega je možno pričakovati konsenz o reševanju izbranega okoljevarstvenega problema.

5. ZASNOVA VPRAŠALNIKA

Da bi ugotovili odnos subjektov upravljanja z okoljem do uvajanja različnih konceptov upravljanja z okoljem in to na vseh treh ravneh pojavljanja konfliktov, smo razvili poseben vprašalnik, katerega zasnova bi morala¹ omogočiti merjenje odnosa subjektov varstva okolja do različnih strategij varstva okolja (problem razvojnega konflikta), do različnih okoljevarstvenih instrumentov (problem konflikta na ravni instrumentov) ter do konkretnih

1. Šele obdelava rezultatov lahko pokaže, ali anketa kot instrument merjenja odziva res meri to, kar je bil namen raziskovalne skupine. Faktorska obdelava variabel za področje okoljevarstvenih skupin je pokazala, da je ta raziskovalni cilj dosežen s sorazmerno visoko stopnjo kakovosti.

ukrepov za reševanje problematike onesnaženosti tal s težkimi kovinami (problem subjektivne ravni konflikta). Anketa je v prilogi tega poročila.

a - odnos do različnih okoljevarstvenih strategij): na osnovi literature (Lester 1989) in lastnih spoznanj predpostavljamo, da ima manipulator na razpolago štiri scenarije razvoja kot najširši okvir uveljavljanja štirih različnih konceptov upravljanja z okoljem. Ti scenariji so:

- scenarij statusa-quo, ki predpostavlja samo marginalne spremembe obstoječega sistema (Lester 1989, str.326). Za njega je značilno postopno spreminjanje razvojnega vzorca in dograjevanje obstoječega sistema varstva okolja. Značilna je tudi postopnost v povrnitvi škod, omejenost subvencij ter prerazdelitve sredstev (Černe in Radej 1991);

- scenarij "laissez-faire" temelji na veri v moč delovanja tržnih sil in na omejeni vlogi države (Lester 1989, str.326-328);

- avtoritarni scenarij temelji na izhodišču, da močna centralna oblast neposredno obvladuje probleme polucije, rabe resursov ter celo demografsko politiko (Lester 1989, str.328) ter

- scenarij radikalne decentralizacije, ki predpostavlja popolno prestrukturiranje družbenega, ekonomskega in političnega življenja in je diametralno nasproten avtoritarni različici (Lester 1989, str.329-330)

Scenariji imajo različne lastnosti in vodijo v zadovoljevanje različnih ciljev, kar vodi v že opisan razvojni konflikt. Literatura navaja naslednje elemente razlikovanja med njimi: različno dimenzijo sprememb razvojnega vzorca in sistema vrednot; različen pristop k prizadevanjem za varstvo okolja;

različno vlogo javnega mnenja; različni odnos do visokih tehnologij; različna ocena razpoložljivosti resursov za doseg ciljev; različni nosilci sprememb; različne institucionalne implikacije; različno vlogo države (Lester 1989). Iz tega okvira smo v anketo vključili 24 spremenljivk v obliki različnih trditev, ki so razvidne iz ankete v prilogi. Na podlagi odgovorov bomo izmerili odnos vsakega subjekta upravljanja do opisanih lastnosti. Obdelava rezultatov bo pokazala, kakšna je nagnjenost posameznih subjektov do različnih scenarijev in potrdila ali ovrgla obstoj skupnega interesa med subjekti, izraženega kot območje najmanjšega družbenega odpora. Ugotovljen odnos do scenarijev nam bo dal tudi prvo informacijo o nagnjenosti do različnih instrumentov varstva okolja, saj različni scenariji temeljijo na različnih, za te scenarije specifičnih instrumentih (Černe in Radej 1991). Tako npr. avtoritarni scenarij temelji predvsem na klasičnih neposredno regulativnih instrumentih, medtem ko scenarij "laissez-faire" temelji predvsem na ekonomskih instrumentih.

b) odnos do različnih okoljevarstvenih instrumentih: različne lastnosti instrumentov vodijo do konflikta med lastnostmi instrumentov. Na podlagi literature (Baumol in Oates 1979, OECD 1989, Radej 1991, Černe in Radej 1991) smo določili tri skupne lastnosti instrumentov in sicer: a) način delovanja instrumenta (s prisilnim podrejanjem, preko ekonomskega motiva, preko prerazporejanja sredstev v okviru mehanizma solidarnosti ter z dogovorom med prizadetimi); b) načina delovanja instrumenta na subjekte (subjekt ima svobodo pri prilagajanju na zahteve ali nima te svobode) ter c) odnos do drugih družbenih ciljev (uveljavljanja ciljev varstva okolja ne glede na vpliv na posledice, upoštevanje posledic itd). Instrumenti so grupirani v štiri skupine in sicer:

- klasični neposredno regulativni instrumenti, ki temeljijo na zapovedih, prepovedih, kontroli ter

negativnih sankcijah - ta sistem je bolje poznan kot "command and control"

- ekonomski instrumenti, ki temeljijo na svobodi odločanja in na predpostavki stroškovnega optimiranja odločitev v danih pogojih;

- subvencije, pod čemer razumemo predvsem premik težišča na instrument solidarnosti in prerazdelitev na parcializirano zasnovani politiki varstva okolja;

- sporazumno reševanje problemov.

Razviti set trditvev nam omogoča po eni strani merjenje odnosa do posamezne trditve kot takšne, po drugi strani pa merimo odnos oziroma pogled na hitrost aktiviranja posameznih instrumentov.

o odnos do ukrepov: ta del vprašalnika je zgrajen v skladu s strukturo, ki smo jo opisali v prejšnjem delu poglavja pod tč. b. Trditve v anketi se nanašajo na različne možne ukrepe za izboljšanje stanja kakovosti tal na območju občine Celje. Pri tem smo predpostavili specifično odzivnost na uvajanje okoljevarstvenih instrumentov, ko se to nanaša na reševanje problematike iz neposrednega delovnega ali bivalnega okolja subjektov upravljanja.

Vprašalniku je dodanih tudi več kontrolnih oziroma dopolnilnih trditvev. Tako so dodane trditve glede vloge države, glede načina delovanja instrumentov ter poseben niz trditvev, ki od respondentov zahteva rangiranje lastnosti različnih okoljevarstvenih konceptov.

6. PRIČAKOVANI REZULTATI

Pričakujemo naslednje rezultate dela na zastavljeni temi:

1. Empirično bomo preizkusili in verificirali metodološki pristop k proučevanju odziva subjektov upravljanja z okoljem na uvajanje različnih konceptov varstva okolja.
2. Ocenili bomo nagnjenost posameznih subjektov upravljanja z okoljem do uvajanja različnih konceptov varstva okolja v luči treh ravni konfliktov.
3. Na podlagi treh razvitih instrumentov bomo odgovorili na zastavljeno vprašanje, kateri upravljalški koncept bo v danih pogojih naletel na najmanjši družbeni odpor in bo torej imel najboljše pogoje za uveljavitev.
4. Identificirali bomo obstoj okoljevarstvenih orientacij ter s tem dodatno verificirali rezultate iz predhodne točke.

7. KLJUČNE REFERENCE

- Alsaarela, E.: Ecological Research and Development for Water Management. Gradivo ECE, 8.1.1991
- Baumol, W.J. in Oates, W.E. 1979. Economics, Environmental Policy and the Quality of Life. Prentice/Hall, Inc..
- Bohm, R.B. 1989: Economic Aspects of Hazardous Waste Regulation. Waste Management Research and Education Institute, The University of Tennessee.
- Bučar, F. 1981. Upravljanje. Cankarjeva založba. Ljubljana
- Briassoulis, H. 1989. Theoretical Orientations in Environmental Planning: An Inquiry into Alternative Approaches. Environmental Management Vol. 13, No.4,
- Chiras, D.D. 1988. Environmental Science / A Framework for Decision Making. The Benjamin&Cummings Publishing Company, Inc.. poglavja pod tč. b.
- Cifrić, I. 1990. Celj. Ekološka adaptacija i socijalna pobuda. Radničke novine, Zagreb.
- Černe, F. 1987. Metodološki pristop k razreševanju problematiki onesnaževanja okolja Ljubljana. Magistrska naloga - Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, Ljubljana.
- Černe, F. 1991. Teze za dograditev konceptualnega modela razmerij med naravo in družbo. Interni zapiski. Ljubljana
- Černe, F. in Radej, B. 1991. Zasnova metodološkega pristopa k proučevanju učinkovitosti različnih instrumentov varstva okolja. Tipkopis. Interno gradivo, Ljubljana
- ECE 1989. Charter on ground-water management as adopted by the Economic Commission for the Europe at its forty-fourth session (1989) by decision E (144). ECE Geneva. United Nations. New York

1989

Enzensberger, H.M. (1973). Zur Kritik der Politischen Oekologie. Kursbuch 33, str.1-42. Prevedeno v Pasti razvoja - ekološke študije (1985). Marksizem in sodobnost. Ured. Andrej Kirn, str. 98-142

Dorney, R.S. 1989. The Profesional Practice of Environemntal Management. Uredila Dorney, L.. Springer-Verlag, New York

Hartig, J.H. 1991. Remedial Action Plans: an Ecosystem approach to restoring Degraded Areas of the Great Lakes Basin. United Nations, Economic Commission for Euorope. Seminar on Ecosystems Approach to Water Management, Oslo, 27 - 31 May 1991

Henning, D.H. in Mangun, W.R. 1989. Managing the Environmen- tal Crisis. Duke University Press. Durham and London

Ivanović M. 1987. Upravljanje kvalitetom vazduha u Finskoj. Zaštita atmosfere, vol.15, št.1, str. 25--26

Knežević, A. 1983. Model integralnog pristupa očuvanju čistoće vazduha u urbanim sredinama. Disertacija. Sarajevo

Lester, J.P. 1989. Alternative Views of the Environmental Prob- lematic. Iz Lester, J.P., editor, 1989. Environmental Politics and Policy Theories and Evidence. Duke University Press. Durham and London

Lobnik, F. et al. 1989. Tematska karta onesnaženosti zemljišč celjske občine. Ljubljana, A3

Lobnik, F. et al. 1991. Vpliv onesnaženosti tal. na nekatere rastline na območju občine Celje. Ljubljana

OECD 1989. Economic Instruments for Environmental Protection. OECD, Paris

Radej, B. 1991 - a. Skica elementov drugega instrumenta.

.....
 Interno delovno gradivo. Ljubljana, 18.09.1991.

Radej, B. 1991 - b. Problem ekonomske učinkovitosti aplikacije okoljevarstvenih instrumentov. Osebni zapiski. Ljubljana, avgust - september 1991

Razvojni center 1985 in 1986. Ekološka bilanca Celja I. in II. faza. Razvojni center Celje

Razvojni center 1987 in 1988. Ekološka bilanca celjske regije I. in II. faza. Razvojni center Celje

Susskind, L. in Cruikshank, J. 1987. Breaking the impasse. Basic Books, New York

Simpson, R.W. 1988. A Human Ecological Assessment of Air Quality Management: A Convergence in Economic and Ecological Thinking. Environmental Management Vol. 12, No.3, pp. 285 - 295

Šmidovnik, J. 1985. Teoretične osnove upravljanja. DDU Univerzum, Ljubljana.

Šušteršič, J. 1991. "Okolju prijazna" javna izbira. Časopis za kritiko znanosti, št.142/143, str. 35-51

Zoeteman, K. et al. 1988. The Organization of Integrated Environmental Research in The Netherlands. Environmental Management Vol. 12, No.2, pp. 151-161

REPUBLIKE SLOVENIJE ZA SPOVEDNOVALNE ABALITE
IN RAZVOJ

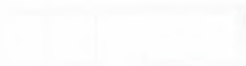
INSTITUT UNIVERZE V LJUBLJANI ZA GEOGRAFIJO
FACULTETA ZA SOCIOLOGIJO, PSIHOLGIJO IN PEDAGOGIKO

INSTITUT ZA SOCIOLOGIJO, PSIHOLGIJO IN PEDAGOGIKO
V LUBLJANI

REPUBLIKA SLOVENIJA
INSTITUT ZA SOCIOLOGIJO, PSIHOLGIJO IN PEDAGOGIKO
V LUBLJANI

P R I L O G A

REPUBLIKA SLOVENIJA
INSTITUT ZA SOCIOLOGIJO, PSIHOLGIJO IN PEDAGOGIKO
V LUBLJANI

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA MAKROEKONOMSKE ANALIZE
IN RAZVOJ

INŠTITUT UNIVERZE V LJUBLJANI ZA GEOGRAFIJO

FAKULTETA ZA SOCIOLOGIJO UNIVERZE V ZAGREBU

P R O J E K T: "NARAVNI VIRI KOT
R A Z V O J N I D E J A V N I K"

A N K E T A 1: "TEST SPREJEMLJIVOSTI ŠTIRIH ČISTIH PRISTOPOV
K O B L I K O V A N J U U K R E P O V Z A V A R S T V O O K O L J A"

A N K E T A 2: "IDENTIFIKACIJA EKOLOŠKIH ORIENTACIJ V CELJU"

Ljubljana, Zagreb, Celje, december 1991.

Kakšen pomen naj imajo po vašem mnenju naslednje usmeritve za zmanjšanje onesnaževanja okolja v bodoče?	S P L O H S E N E S T R I N J A M	N E S T R I N J A M S E	N E V E M	S T R I N J A M S E	P O P O L N O M A S E S T R I N J A M	1 5
Sedanji sistem varstva okolja je treba <u>postopno razvijati naprej</u> .	1	2	3	4	5	6
Ustvariti moramo pogoje, ko bo <u>tržno uspešen le tisti podjetnik</u> , ki bo skrbel za varstvo okolja.	1	2	3	4	5	7
<u>Oblast predpisuje vse</u> potrebne aktivnosti.	1	2	3	4	5	8
<u>Zaživeti moramo v skladu z naravo</u> .	1	2	3	4	5	9

Kakšno je vaše mnenje o potrebnem vplivu slovenske oblasti na varstvo okolja v bodoče? Njen vpliv naj bo:	S P L O H S E N E S T R I N J A M	N E S T R I N J A M S E	N E V E M	S T R I N J A M S E	P O P O L N O M A S E S T R I N J A M	10
<u>Podoben</u> sedanjemu.	1	2	3	4	5	10
Manjši od sedanjega na račun <u>uveljavljanja ekonomskega interesa</u> podjetij tudi v varstvu okolja.	1	2	3	4	5	11
Večji od sedanjega: <u>oblast naj določi vse</u> , kar je pomembno za varstvo okolja.	1	2	3	4	5	12
Manjši od sedanjega na račun uveljavljanja enako-pravnega in neposrednega <u>dogovarjanja</u> o reševanju problemov med vsemi za to zainteresiranimi.	1	2	3	4	5	13

Prosimo vas, da ocenite trditve o vlogi varstva okolja v družbi.	S P L O H S E N E S T R I N J A M	N E S T R I N J A M S E	N E V E M	S T R I N J A M S E	P O P O L N O M A S E S T R I N J A M	14
Varstvo okolja ima danes v družbi <u>ustrezno</u> vlogo, zato je ni treba korenito spreminjati.	1	2	3	4	5	14
Skrbeti moramo za to, da bodo cilji varstva okolja doseženi <u>le z gospodarnim</u> trošenjem sredstev.	1	2	3	4	5	15
Vloga varstva okolja bo ustrezna takrat, ko bo zanj <u>oblast uveljavila ves svoj vpliv</u> .	1	2	3	4	5	16
Vloga varstva okolja bo ustrezna takrat, ko bo imelo položaj <u>'prvega med enakimi'</u> družbenimi cilji.	1	2	3	4	5	17

Kakšen vpliv bi po vašem mnenju morali imeti nasteti družbeni subjekti na varstvo okolja v bodoče?	Z E L O M A J H E N	M A J H E N	S R E D N J I	V E L I K	Z E L O V E L I K	18
<u>Politične</u> stranke.	1	2	3	4	5	18
<u>Podjetniki</u> , ki bodo tudi v varovanju okolja znali najti pot do dobička.	1	2	3	4	5	19
<u>Ugledni posamezniki</u> , ki določijo z varstvom okolja skladne poti razvoja.	1	2	3	4	5	20
<u>Državljeni</u> , ki se neposredno dogovarjajo o reševanju problemov v svojem okolju.	1	2	3	4	5	21

Koliko bi morale biti po vašem mnenju za varstvo okolja pomembne spodaj naštete aktivnosti?	ZELO MALO	MALO	BREDNJE	VELIKO	ZELO VELIKO	
<u>Volitve.</u>	1	2	3	4	5	22
Aktivnosti <u>lastnikov kapitala.</u>	1	2	3	4	5	23
Aktivnosti <u>državnih uslužbencev</u> , zadolženih za varstvo okolja.	1	2	3	4	5	24
Prizadevanje <u>vseh državljanov.</u>	1	2	3	4	5	25

Prosimo vas, da ocenite spodaj naštete možnosti omejevanja okolju škodljivih vplivov danes uporabljenih tehnologij.	SPLOH SE NE STRINJAM	NE STRINJAM SE	NE VEM	STRINJAM SE	POPOLNOMA SE STRINJAM	
Vgraditev <u>čistilnih naprav</u> povsod, kjer se to dá.	1	2	3	4	5	26
Onesnaževalne tehnologije je potrebno zamenjati tam, <u>kjer se bo to tudi izplačalo.</u>	1	2	3	4	5	27
Uporabo drugačnih tehnologij naj <u>predpiše oblast.</u>	1	2	3	4	5	28
Prevladati morajo <u>ekološki kriteriji</u> uvajanja novih tehnologij.	1	2	3	4	5	29

	PO LETU 2000	PO LETU 1999	NE VEM	ČEZ DVE LETI	TAKOJ	Navedli bomo več trditvev. Zanima nas, v kolikšni meri se s trditvami strinjate in kdaj bi morali navedene ukrepe uveljaviti?	SPLOH SE NE STRINJAM	NE STRINJAM SE	NE VEM	STRINJAM SE	POPOLNOMA SE STRINJAM	
30	1	2	3	4	5	Brez izjeme moramo izvajati <u>ostre predpise</u> o varstvu okolja.	1	2	3	4	5	42
31	1	2	3	4	5	<u>Ekonomska spodbuda</u> mora biti osnovni vzvod varstva okolja.	1	2	3	4	5	43
32	1	2	3	4	5	Reševanje najtežjih problemov v okolju je potrebno podpreti s sredstvi iz posebnega sklada.	1	2	3	4	5	44
33	1	2	3	4	5	Najpomembnejše je, da so vse rešitve za varstvo okolja dosežene s čim večjo stopnjo <u>soglasja</u> vseh zainteresiranih.	1	2	3	4	5	45
34	1	2	3	4	5	Oblast naj <u>brez sodelovanja</u> krajanov določi onesnaževalcem njihove naloge za varstvo okolja.	1	2	3	4	5	46
35	1	2	3	4	5	<u>Obdavčimo</u> onesnaževalce.	1	2	3	4	5	47
36	1	2	3	4	5	Izdelki, katerih proizvodnjo spremlja onesnaževanje okolja, naj se <u>podražijo.</u>	1	2	3	4	5	48
37	1	2	3	4	5	Na osnovi čim širše <u>solidarnosti</u> podjetij in občanov pričnimo zbirati sredstva za reševanje <u>najtežjih</u> problemov v okolju.	1	2	3	4	5	49
38	1	2	3	4	5	Med onesnaževalci in prizadetimi mora priti do <u>enakopravnega</u> dialoga o reševanju problemov v okolju.	1	2	3	4	5	50
39	1	2	3	4	5	Cilje varstva okolja moramo doseči <u>ne glede na</u> ekonomske in socialne <u>posledice.</u>	1	2	3	4	5	51
40	1	2	3	4	5	Varstvo okolja mora biti takšno, da bo <u>spodbudilo</u> gospodarsko rast.	1	2	3	4	5	52
41	1	2	3	4	5	Probleme v okolju je mogoče rešiti le skupaj z ostalimi problemi človeštva (revščino, lakoto).	1	2	3	4	5	

Ukrepi za varstvo okolja naj delujejo predvsem:	SPLOH SE NE STRINJAM	NE STRINJAM SE	NE VEM	STRINJAM SE	POPOLNOMA SE STRINJAM	
hitro;	1	2	3	4	5	10
kaznovalno;	1	2	3	4	5	11
spodbujevalno;	1	2	3	4	5	12
na najhujše probleme (urgentno);	1	2	3	4	5	13
zanesljivo;	1	2	3	4	5	14
gospodarno;	1	2	3	4	5	15
na spremembo obnašanja;	1	2	3	4	5	16
tako, da bodo njeni učinki vidni (transparentno);	1	2	3	4	5	17
v smeri krepitve solidarnosti (solidarno);	1	2	3	4	5	18
v smeri čim večje pravičnosti;	1	2	3	4	5	19
prilagodljivo (vrsti problema v okolju);	1	2	3	4	5	20
v smeri povezovanja nasprotnih interesov.	1	2	3	4	5	21

<p>Čemu bi vi, pri izboru oblik varstva okolja pripisali <u>največji</u> pomen (v kvadrateg vpišite 1), čemu <u>srednji</u> (2) in čemu <u>najmanjši</u> (3)?</p> <p>- načinu <u>delovanja</u> ukrepov (zanesljivo, gospodarno...) ☐</p> <p>- načinu <u>vplivanja</u> ukrepov na onesnaževalce ali prizadete od onesnaževanja (so pasivni ali aktivni). ☐</p> <p>- <u>posledicam</u> ukrepov na gospodarskem, socialnem in drugih, za življenje pomembnih področjih. ☐</p>	22
---	----

Spodaj je navedena vrsta trditev o naravi, tehniki in človeku. Prosimo vas, da označite stopnjo vašega strinjanja z vsako od njih.	SPLOH SE NE STRINJAM	NE STRINJAM SE	NE VEM	STRINJAM SE	POPOLNOMA SE STRINJAM	
Človek je absolutni gospodar narave, v kateri živi; do nje se lahko obnaša po lastni volji.	1	2	3	4	5	23
Človek je samo eno od naravnih bitij in se mora podrežati zakonom narave.	1	2	3	4	5	24
Razvoj tehnike prinaša človeštvu blagostanje in nove užitke.	1	2	3	4	5	25
Človeštvo bi se moralo odreči sedanjemu napredku in se vrniti k naravnemu načinu življenja.	1	2	3	4	5	26
Sodobna tehnika ima več pozitivnih kot negativnih lastnosti.	1	2	3	4	5	27
Ohranjanje narave ima prednost pred vsemi drugimi nalogami družbe.	1	2	3	4	5	28
Narava se zoperstavlja uresničevanju človekovih teženj, tako da si jo je človek prisiljen podrežati z vsemi sredstvi, s katerimi razpolaga.	1	2	3	4	5	29
Le tehnika lahko zagotovi človeštvu boljše izgleda	1	2	3	4	5	30
Človek kot najbolj razvito bitje na zemlji lahko odloča o usodi vsega rastlinskega in živalskega sveta.	1	2	3	4	5	31

Katero od treh spodaj naštetih stališč je za vas najbolj sprejmljivo? Obkrožite številko pred njim.

1. Človek je gospodar Zemlje, na kateri živi, in lahko neomejeno uporablja vse, kar se nahaja na njej.
2. Samo z nadaljnjim napredkom tehnike si lahko človek zagotovi obstanek na Zemlji.
3. Človek je samo eno od bitij na Zemlji in je popolnoma odvisen od pogojev in zakonitosti narave, ki se jim mora podrejati.

32

Označite, v kolikšni meri je vsak od spodaj navedenih problemov že danes grožnja obstanku na Zemlji.

	ZELO MAJHEN	MAJHEN	BREDNJI	VELIK	ZELO VELIK	
Onesnaževanje zraka.	1	2	3	4	5	33
Povečevanje hrupa.	1	2	3	4	5	34
Naraščanje števila prebivalcev.	1	2	3	4	5	35
Kopičenje odpadkov.	1	2	3	4	5	36
Strupeni industrijski odpadki.	1	2	3	4	5	37
Nevarnost zaradi nuklearnih tehnologij.	1	2	3	4	5	38
Izčrpavanje naravnih dobrin (premoga, nafte..)	1	2	3	4	5	39
Zmanjševanje obdelovalnih površin zaradi gradenj.	1	2	3	4	5	40
Onesnaževanje pitne vode.	1	2	3	4	5	41
Onesnaževanje rek, jezer in morij.	1	2	3	4	5	42
Onesnaževanje hrane (konzervansi, pesticidi..)	1	2	3	4	5	43
Onesnaževanje atmosfere (tanjšanje ozonskega plašča, učinek tople grede).	1	2	3	4	5	44
Onesnaženost tal s težkimi kovinami.	1	2	3	4	5	45

Ocenite stopnjo onesnaženosti okolja v katerem živite.

1. zelo onesnaženo.
2. onesnaženo.
3. znosno.
4. čisto.
5. zelo čisto.

46

Ocenite, koliko vaše podjetje onesnažuje okolje.

1. zelo veliko.
2. veliko.
3. srednje.
4. malo.
5. zelo malo.

47

Kakšna je vaša ocena energetske strategije v Republiki Sloveniji?

	SPLOM SE NE STRINJAM	NE STRINJAM SE	NE VEM	STRINJAM SE	POPOLNOMA SE STRINJAM	
Energije je dovolj.	1	2	3	4	5	48
Obstoječe naprave niso dobro izkoriščene.	1	2	3	4	5	49
Predvsem je treba graditi nove hidroelektrarne, nuklearke, termoelektrarne in plinske elektrarne.	1	2	3	4	5	50
Predvsem je treba uporabljati druge energetske vire (sonce, veter itd.)	1	2	3	4	5	51
Predvsem je treba spodbujati varčevanje z energijo	1	2	3	4	5	52

(Če menite, da je treba spodbujati varčevanje) V kateri meri bi bilo treba uvesti različne nači- ne varčevanja z energijo?	1	2	3	4	5	
Zmanjšanje porabe elektrike v gospodinjstvih.	1	2	3	4	5	53
Zmanjšanje porabe elektrike v gospodarstvu.	1	2	3	4	5	54
Zmanjšanje javne razsvetljave.	1	2	3	4	5	55
Spodbujanje tistih, ki varčujejo z elektriko.	1	2	3	4	5	56
Uvajanje maksimalnega varčevanja z energijo tudi za ceno zniževanja življenjskega standarda.	1	2	3	4	5	57
Uvajanje takšnih naprav, ki ob enakem učinku porabijo precej manj energije kot običajne.	1	2	3	4	5	58

Prosimo vas, da označite stopnjo vašega strinjanja z vsako od spodaj navedenih trditev.	1	2	3	4	5	
Popolnost tehničnih možnosti prinaša tudi popol- nost človeškega življenja.	1	2	3	4	5	59
Znanost in tehnika sicer napredujeta vendar pa to ne pomeni, da je družba boljša, človek srečnejši.	1	2	3	4	5	60
Ne glede na to, kako civilizacija tehnično napre- duje, ostaja človekova narava vedno enaka.	1	2	3	4	5	61
Bolj kot je civilizacija tehnično naprednejša, bolj je človek nenaraven.	1	2	3	4	5	62
V preteklih stoletjih je bilo manj tehnike in zna- nosti, pa je bilo ljudem vendar lepše kot danes.	1	2	3	4	5	63
Več kot je tehnike, bolj ljudje hrepenijo po naravi in starih dobrih časih.	1	2	3	4	5	64
Napredek znanosti in tehnike prinaša nove člo- veške vrednote, ki so ravno tako dobre kot stare.	1	2	3	4	5	65
Bogastvo je osnovni in edini cilj napredka.	1	2	3	4	5	66
Napredek je nesmiseln, če ne prinaša tudi svobode in sreče.	1	2	3	4	5	67
Naši družbi sta, ne glede na onesnaževanje okolja, potrebna predvsem znanstveni in tehnični napredek.	1	2	3	4	5	68
Onesnaževanje okolja je nepomembno v primerjavi s prednostmi, ki jih prinaša tehnika.	1	2	3	4	5	69
Bogastvo narave je neizmerno in ga ne more izčrpati noben napredek tehnike in znanosti.	1	2	3	4	5	70
Četudi se bodo naravni viri izčrpali, bo znanost že odkrila nove vire energije in preživetja.	1	2	3	4	5	71
Bogastvo narave se ne more izčrpati, če se dobro in pametno razdeli.	1	2	3	4	5	72
Na Zemlji je bilo vedno dovolj vsega za vsakogar in tako bo tudi v bodoče.	1	2	3	4	5	73
Bolje je živeti v tehničnem svetu, ki je popoln, kot pa v tako imenovani nedotaknjeni naravi.	1	2	3	4	5	74

Spodaj je navedena skupina trditev o problemih prebivalstva, surovin in onesnaževanja. Prosimo vas, da se opredelite do vsake.	1	2	3	4	5	3
	BPLOH SE NE STRINJAM	NE STRINJAM SE	NE VEM	STRINJAM SE	POPOLNOMA SE STRINJAM	5
Število prebivalcev na Zemlji se ne sme več povečevati.	1	2	3	4	5	6
Naravne vire na Zemlji je treba omejeno izkoriščati.	1	2	3	4	5	7
Na Zemlji so omejeni viri energije in surovin	1	2	3	4	5	8
Človeštvo se mora zaustaviti na sedanji stopnji razvoja.	1	2	3	4	5	9
Ni treba povečevati proizvodnje hrane, pač pa izboljšati njeno kvaliteto.	1	2	3	4	5	10
Količina surovin je na Zemlji končna in nekega dne jih bomo popolnoma potrošili.	1	2	3	4	5	11
Naraščanje števila prebivalcev ne ogroža našega obstanka na Zemlji.	1	2	3	4	5	12
Naravne vire na Zemlji je treba čim bolj izkoriščati (po obsegu).	1	2	3	4	5	13
Na Zemlji so neizčrpni viri surovin in energije.	1	2	3	4	5	14
Onesnaževanje je normalna posledica razvoja.	1	2	3	4	5	15
Treba je storiti vse za povečanje sedanje stopnje razvoja.	1	2	3	4	5	16
Človeštvo je vedno našlo izhod iz pomanjkanja surovin in energije, pa ga bo tudi v bodoče.	1	2	3	4	5	17
Posledice umetnih sredstev v proizvodnji hrane niso tako velike, saj se človeški organizem postopno prilagaja.	1	2	3	4	5	18
Pomanjkanje surovin je treba omiliti z reciklažo in varčevanjem.	1	2	3	4	5	19
Onesnaževanje se lahko zmanjša z uporabo novih tehnologij.	1	2	3	4	5	20
Samo z varčevanjem vseh naravnih dobrin si človeštvo lahko zagotovi obstanek.	1	2	3	4	5	21

Prosimo vas, da ocenite, v kolikšni meri se vam zdi nevarno stanovati v bližini:	1	2	3	4	5	33
	POPOLNOMA NE NEVARNO	NE NEVARNO	NE VEM	NEVARNO	ZELO NEVARNO	33
nuklearne elektrarne?	1	2	3	4	5	22
odlagališča radioaktivnih odpadkov?	1	2	3	4	5	23
termoelektrarne?	1	2	3	4	5	24
hidroelektrarne?	1	2	3	4	5	25
transformatorske postaje?	1	2	3	4	5	26
kemične industrije?	1	2	3	4	5	27
mestnega smetišča?	1	2	3	4	5	28
bencinske postaje?	1	2	3	4	5	29
vojaškega poligona (vojašnice)?	1	2	3	4	5	30
večje prometnice?	1	2	3	4	5	31
V kolikšni meri je nevarna vožnja z avtom?	1	2	3	4	5	32
V kolikšni meri je nevarno leteti z letalom?	1	2	3	4	5	33

V kolikšni meri so za oblikovanje vašega osebnega mišljenja o onesnaževanju okolja pomembni spodaj navedeni viri informacij? Prosimo vas, da ocenite pomembnost vsakega od navedenih virov informacij.		ZELO MALO	MALO	SREDNJE	VELIKO	ZELO VELIKO	
Branje dnevnih in drugih časopisov.		1	2	3	4	5	34
Razgovor s sosedi in prijatelji.		1	2	3	4	5	35
Televizija in radio.		1	2	3	4	5	36
Branje strokovne literature.		1	2	3	4	5	37
Znanje, pridobljeno zaradi lastnega interesa.		1	2	3	4	5	38

Obstajajo različna mnenja o tem, kaj je pomembno za kvalitetno življenje vsakogar. V sredini so navedene nekatere vsebine. Prosim vas, da na levi označite pomen, ki ga imajo za vas, na desni pa v kolikšni meri ste jih uspeli uresničiti v vašem življenju.							SPLON NE MOREM URESNIČITI	NE MOREM URESNIČITI	NE VEM	URESNIČIL SEM	POPOLNOMA SEM URESNIČIL	
SPLON MI NI POMEMBNO	MI MI POMEMBNO	NE VEM	POMEMBNO MI JE	ZELO MI JE POMEMBNO		1	2	3	4	5		
39	1	2	3	4	5	Imeti čim več denarja in materialnih dobrin, ker je lahko le tako moje zadovoljstvo z doseženim v življenju popolno.	1	2	3	4	5	48
40	1	2	3	4	5	Živeti v mestu (kraju) kjer se daje prednost zelenim površinam ne pa gradnji prometnic in mest.	1	2	3	4	5	49
41	1	2	3	4	5	Hraniti se s proizvodi, ki zajamčeno ne vsebujejo kemičnih sestavin.	1	2	3	4	5	50
42	1	2	3	4	5	Biti pripravljen izdvojiti še več denarja za bolj kvaliteten nadzor nad čistočo stavb, stopnišč, ulic, potokov, smetišč itd.	1	2	3	4	5	51
43	1	2	3	4	5	Živeti v mestu (kraju), kjer je zrak čist, pa čeprav bi moral zaradi tega stanovati daleč iz centra.	1	2	3	4	5	52
44	1	2	3	4	5	Več jesti, četudi kvaliteta hrane niti ni najboljša.	1	2	3	4	5	53
45	1	2	3	4	5	Zaradi čistega okolja biti pripravljen odreči se vsakodnevni vožnji z avtom.	1	2	3	4	5	54
46	1	2	3	4	5	Imeti možnost kopanja v reki, ki teče skozi moj kraj.	1	2	3	4	5	55
47	1	2	3	4	5	Strogo izogibati se vsem stvarim, ki škodujejo mojemu zdravju (alkohol, cigarete, mastna hrana itd.).	1	2	3	4	5	56

V kolikšni meri ste se pripravljene osebno angažirati v enem od spodaj navedenih načinov. Prosimo vas, da obseg vaše pripravljenosti označite pri vsaki, spodaj naštetih možnosti.	S P L O H	S E	N E	B I		
	1	2	3	4	5	
Ustno pojasnjevanje problemov.	1	2	3	4	5	57
Pisanje letakov in parol, peticij.	1	2	3	4	5	58
Raziskovanje problemov zaščite okolja.	1	2	3	4	5	59
Vključevanje v delo neke ekološke organizacije ali združenja.	1	2	3	4	5	60
Organizacija protestnih shodov proti onesnaževanju.	1	2	3	4	5	61
Sodelovanje v ekološki stranki.	1	2	3	4	5	62
Angažma pri ekološkem programu v eni od obstoječih političnih strank.	1	2	3	4	5	63

Kaj od spodaj navedenega prakticirate v vsakdanjem življenju?	N E	K U P U J E M	V Č A S U H	K U P I M	N E	V E M.	N E	P O Z N A M	K U P I M.	Č E	J E	C U R E J E	K U P I J E M.	N E	G L E D E	N A	C E N O	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Kupujem pralne praške brez fosfatov.	1	2	3	4	5	6												4
Kupujem pomivalne praške brez fosfatov.	1	2	3	4	5	7												5
Kupujem žarnice, ki potrošijo manj energije.	1	2	3	4	5	8												
Kupujem izdelke iz recikliranega papirja (robčki, toaletni papir itd.).	1	2	3	4	5	9												
Kupujem bio hrano.	1	2	3	4	5	10												
Kupujem papirnate vrečke.	1	2	3	4	5	11												
Kupujem gospodinjske aparate, ki manj obremenjujejo okolje (trošijo manj energije, vode, praškov ali povzročajo manj hrupa itd.).	1	2	3	4	5	12												

Ali v svojem vsakodnevnem življenju počnete katero od spodaj navedenih stvari?	N E	D A	
Zbiram in oddajam star papir.	NE	DA	13
Zbiram in oddajam steklovino.	NE	DA	14
Zbiram in oddajam tekstilne izdelke.	NE	DA	15
Zbiram in oddajam staro železo (kovine).	NE	DA	16

Ali bi bili pripravljeni:	N E	N E	N E	N E	N E	
	1	2	3	4	5	
doma razvrščati smeti iz lastnega gospodinjstva stva po izvoru?	1	2	3	4	5	17
kupiti avto s katalizatorjem?	1	2	3	4	5	18
uporabljati predvsem javni prevoz?	1	2	3	4	5	19

Ali imate in obdelujete vrt ali njivo?	NE	DA	20
Kako se pri vas doma ogrevate?	1. nafta	2. plin	21
	3. premog	4. elektrika	
	5. drva	5. drugo → _____	

Obkrožite:

Spol 1. M 2. ž 22

Obkrožite:

Starost: 1. do 19 let
 2. od 20 - 28 let
 3. od 29 - 40 let
 4. od 41 - 60 let
 5. več kot 60 let 23

Stopnja izobrazbe (obkrožite)	oče	mati	vi osebno
dokončana osemletka ali manj	1	1	1
srednja šola ali manj	2	2	2
višja, visoka šola ali več	3	3	3
	24	25	26

Vaš poklic: _____ (vpišite) 27

Vaš položaj na delovnem mestu:
 (obkrožite)

1. zaposlen
2. vodstveni, vodilni delavec
3. kmet
4. upokojenec 28
5. vzdrževana oseba
6. nezaposlen.

Kakšen je vaš odnos do religije?
 (obkrožite)

1. sem prepričan vernik
2. sem veren, vendar ne sprejemam vsega, kar pridigata vera in cerkev 29
3. nisem prepričan, ali sem veren ali nisem veren
4. nisem veren, vendar pa tudi nisem nasprotnik vere in cerkve
5. sem prepričan nasprotnik vere.